

*Когда наука достигает какой-либо вершины,
с нее открывается обширная перспектива
дальнейшего пути.*

С. И. Вавилов

Механізм регулювання економіки

УДК 316:336

**Гриньова В. М.
Салун М. М.**

ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИЙ МЕХАНІЗМ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА

In this article the finance and credit mechanism of the social partnership is considered as a combination of forms, methods and instruments of the external and internal influences on economic activities in business for raising the efficiency of enterprise functioning with the intention to form and develop the socioeconomic sphere, to solve the social conflicts, to increase the level of social security of workers. The system of indexes of social security of people worked out by the Ministry of Economics and Ministry of Labour and Social Policy is analysed. This system is complemented by the sociological measures in order to form on this basis the scientifically grounded state social policy and renew the mechanism of the social partnership.

Сучасне суспільство становить складну соціальну систему, в центрі життєдіяльності та розвитку якої лежить переплетення, поєднання й зіткнення інтересів окремих індивідів і соціальних груп. Характер взаємодії інтересів, ступінь конфліктності чи гармонія визначають стан суспільства, напрямки та темпи його розвитку. Соціальне партнерство є важливою характеристикою соціально-орієнтованої ринкової економіки, правового цивільного суспільства. Соціальне партнерство розглядається як механізм встановлення соціального консенсусу в державі з розвинутою економічною системою, як ключовий метод стимулювання соціальної та трудової активності працівників у нових умовах. Його суть полягає у вирішенні соціальних

конфліктів між найманими робітниками та роботодавцями через співробітництво шляхом узгодження їхніх інтересів, взаємних поступок за посередництвом держави. Призначенням соціального партнерства є тристоронній (державна, об'єднання підприємців, профспілки) пошук переходу від конфліктного суперництва до конфліктного співробітництва. Мета партнерства — забезпечення стійкої соціальної рівноваги та згоди в суспільстві.

Взаємодія державних установ, об'єднань підприємців, профспілок у рамках соціального партнерства має на меті розв'язання цілого ряду соціально значущих проблем, зокрема, таких, як бідність, безробіття, руйнування виробництва, забруднення навколишнього середовища. Масштаб названих проблем такий, що їх вирішення дійсно можливе тільки за умови широкого співробітництва всіх зацікавлених суб'єктів, знаходження взаємоприйнятних рішень, оскільки ні держава, ні бізнес, ні громадськість поодиночки не в змозі подолати соціальну несправедливість.

Взаємодія сторін трикутника соціального партнерства проходить через фінансово-кредитний механізм соціального партнерства, який, на думку авторів, слід розглядати як сукупність методів фінансово-кредитного впливу на соціально-економічний розвиток та систему фінансових індикаторів і фінансових інструментів, що дають можливість оцінити цей вплив. Фінансово-кредитний механізм соціального партнерства необхідно розглядати на двох рівнях його функціонування: макро- та мікро-. Фінансово-кредитний механізм на макрорівні — це механізм планування, контролю й регулювання загальнодержавних фінансових потоків, що спрямовані на соціальну сферу, основним елементом якого є правове та нормативне забезпечення управління державним фінансуванням у межах функції соціалізації суспільства. Фінансово-кредитний механізм державного регулювання безпосередньо впливає на мікрорівень — фінансово-кредитну діяльність підприємств — за допомогою законодавчо встановлених податків, зборів, сти-

мулів, санкцій та ін. У свою чергу, ефективна організація фінансів підприємств впливає на рівень наповнення державного та місцевого бюджетів, позабюджетних фондів, тобто на величину загальнодержавних фінансів, які направляються в соціальну сферу.

Таким чином, фінансово-кредитний механізм соціального партнерства — це сукупність форм, методів і інструментів зовнішнього та внутрішнього впливу на фінансово-господарську діяльність суб'єктів підприємництва у державі для підвищення ефективності їх фінансових результатів з метою формування та розвитку соціально-економічної сфери, вирішення соціальних конфліктів, підвищення рівня соціальної безпеки громадян.

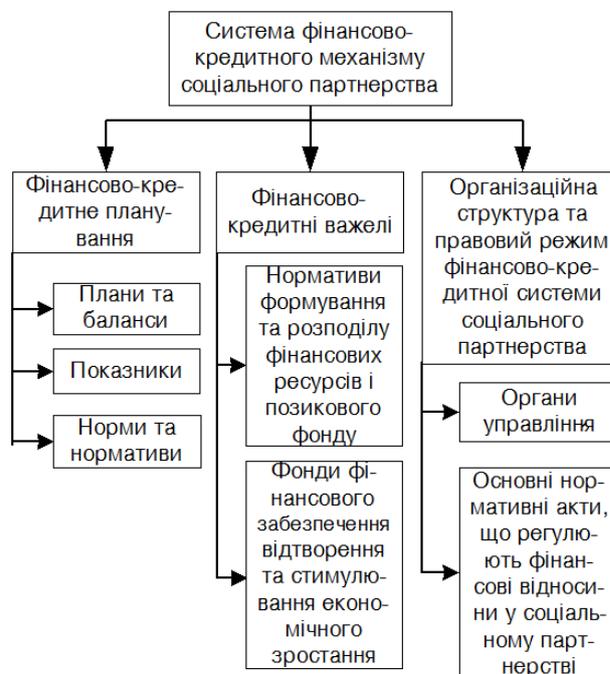
Фінансово-кредитний механізм соціального партнерства, з одного боку, відображає фінансово-економічні відносини, організаційно-управлінський аспект продуктивних сил, а з іншого — приводиться в дію свідомо обумовленою сукупністю методів регулювання фінансово-економічної діяльності, тобто він становить діалектичну єдність об'єктивного та суб'єктивного. Чітке розуміння діалектики об'єктивного й суб'єктивного у фінансово-кредитному механізмі соціального партнерства є найважливішою методологічною передумовою його формування в конкретно-історичних умовах з урахуванням різноманіття економічних інтересів різних агентів ринку.

Фінансово-кредитний механізм соціального партнерства має внутрішню, притаманну тільки йому структуру. Для її вивчення доцільно використовувати такі поняття системного аналізу, як підсистема, блок, елемент. Підсистема (частина) фінансово-кредитного механізму — це найбільш істотна рушійна сила фінансово-кредитного механізму. Блок фінансово-кредитного механізму соціального партнерства — це сукупність однорідних взаємозалежних елементів, об'єднаних за ознакою загальної цільової спрямованості. Елемент фінансово-кредитного механізму — це найпростіша форма, через яку специфічним чином виявляються інтереси ланок суспільного виробництва.

Системні елементи фінансово-кредитного механізму соціального партнерства — складні категорії, що мають власні внутрішні властивості та структуру. У складеній авторами схемі фінансово-кредитний механізм соціального партнерства поданий у вигляді трьох підсистем, семи блоків (рисунк). Таке розчленовування фінансово-кредитного механізму як цілісної системи певною мірою має умовний характер. Однак воно необхідне для поглибленого пізнання закономірностей соціального партнерства.

Фінансово-кредитний механізм соціального партнерства при існуючих особливостях розвитку еко-

номічних відносин повинен ставити та реалізовувати наступні основні цілі: підвищення результативності всіх суспільних форм виробництва на основі визначення їх здатності до заощадження інтелектуально-трудового потенціалу суспільства; збалансованість суспільного відтворення; якісне удосконалення виробництва; підвищення ступеня задоволення потреб суспільства в матеріальних благах і послугах у поєднанні з рівнем вивільнення людини з безпосереднього процесу виробництва матеріальних благ для переносу діяльності людей у сферу творчості.

Рис. Система фінансово-кредитного механізму соціального партнерства

На основі перерахованих вище цілей можна сформулювати завдання, виконувані фінансово-кредитним механізмом соціального партнерства:

господарсько-економічні, які характеризують підвищення показників, що відбивають переважно кількісне співвідношення витрат і результатів (розмір прибутку, обсяг продукції, рівень відрахувань до бюджету, продуктивність праці, розмір заробітної плати). На основі виконання завдань даної групи можна оцінювати ефективність фінансового механізму соціального партнерства та його апарату;

політико-економічні, які передбачають зміну комплексних критеріальних категорій, що дають соціально-економічну оцінку ефективності фінансово-кредитного механізму соціального партнерства.

Практично господарсько-економічна та соціально-економічна оцінки не збігаються, у чому виявляється діалектика одиничного та цілого, загального й особливого. Завдання полягає у тому, щоб сформувати й надалі розвивати такий фінансово-кредитний механізм соціального партнерства, в якому узгоджено взаємодіють всі поставлені цілі та максимально вирішуються завдання для досягнення найбільшого задоволення існуючих суспільних потреб, реалізації економічних інтересів особистості, колективу, власника підприємства та держави.

Фінансово-кредитний механізм соціального партнерства реалізується через сукупність управлінських функцій, основними з яких є: прогнозування, планування, стимулювання, контроль, регулювання, координація, організація (рисунки). Однак основною функцією є регулювання пропорцій суспільного відтворення.

Для характеристики структур забезпечення як одного з центральних системних елементів фінансово-кредитного механізму соціального партнерства застосовується функціональний підхід, відповідно до якого на основі виділених функцій пропонується сформувати в складі фінансово-кредитного механізму окремі елементи зі своїми методами та інструментами впливу на деякі аспекти фінансово-кредитної діяльності: системний елемент фінансового забезпечення, планування та бюджетування, балансування грошових потоків у рамках функції соціалізації.

З погляду створення умов для безперебійного процесу суспільного відтворення основним елементом фінансово-кредитного механізму соціального партнерства є його фінансове забезпечення. Фінансове забезпечення процесу відтворення — це покриття витрат суспільства за рахунок фінансових ресурсів, що акумулюються суб'єктами господарювання та державою. Формами фінансового забезпечення є: самофінансування, кредитування та державне фінансування, а інструментами фінансового забезпечення — склад та структура його джерел. Вони визначають не тільки політику фінансування соціального партнерства, але й впливають на фінансові результати діяльності суб'єктів господарювання та держави.

Наступний системний елемент, властивий фінансово-кредитному механізму соціального партнерства, — фінансово-економічні зв'язки. Вони існують як усередині форми організації продуктивних сил, так і поза нею, тобто між суб'єктами господарювання, здійснюють виробничу, комерційну й іншу діяльність у даній суспільно-економічній формації. Зв'язки між суб'єктами господарювання, а також між учасниками процесу виробництва всередині форми організації продуктивних сил — первинні. Разом з тим існують і вторинні економічні зв'язки, наприклад, у вигляді

пільг або виплат із суспільних фондів споживання. На певному рівні розвитку продуктивних сил економічні зв'язки набувають міжнародного характеру. Тут у ролі суб'єкта господарювання виступає держава або транснаціональні корпорації, яким держава може делегувати подібні зв'язки.

Важливим елементом ефективного функціонування фінансово-кредитного механізму соціального партнерства є забезпечення сприятливих умов для його функціонування. З цією метою пропонується застосовувати наступні методологічні положення:

умови функціонування повинні забезпечувати баланс інтересів усіх учасників соціального партнерства, бути стабільними та досить гнучкими;

для різних напрямків фінансово-кредитної активності необхідні відповідні режими їх стимулювання;

фінансові вкладення покликані забезпечувати формування інституту соціального партнерства;

фінансово-кредитна система повинна бути чітко збалансованою з процесами відтворення робочої сили за допомогою створення необхідної кількості робочих місць, які б ефективно функціонували;

фінансово-економічна діяльність не повинна порушувати комплексних характеристик економічної стабільності та безпеки господарських систем, а також екологічних умов функціонування суспільства в рамках регіону.

Таким чином, фінансово-економічний клімат (умови функціонування) визначається як сукупність соціальних, політичних, економічних, юридичних та інших факторів, що визначають ступінь ризику фінансової активності та можливість їх ефективного використання для формування інституту соціального партнерства. Застосування запропонованих методологічних підходів дає можливість характеризувати фінансово-економічний клімат як особливу підсистему, що створює умови для найкращого використання суспільно-економічних відносин з метою розвитку продуктивних сил через активну фінансово-економічну діяльність в рамках функції соціалізації. Обсяг і напрямки фінансових вкладень залежать від рівня й структури сукупного попиту, норми банківського відсотка, граничної ефективності капіталу, стану й механізму регулювання грошово-кредитної системи та умов трансформації заощаджень у фінансовий ресурс (інвестиції), рівня розвитку фондоутворюючих галузей як матеріально-речовинної складової процесу фінансування, потенційної динаміки структурної перебудови економіки.

Система методів роботи фінансово-кредитного механізму соціального партнерства розглядається як сукупність способів, які використовуються у фінансово-економічній діяльності для реформування економічних зв'язків у суспільстві. На базі аналітичного

підходу до визначення й оцінки найбільш важливих методів фінансово-кредитного механізму соціального партнерства виділено наступні: інвестування, кредитування, страхування.

Інвестування — це метод роботи фінансово-кредитного механізму на основі вкладення коштів у формі реальних чи портфельних інвестицій, що надають право вкладнику на одержання прибутку.

Кредитування, як важливий метод реалізації фінансово-кредитного механізму, передбачає використання внутрішніх або зовнішніх джерел грошових коштів для підвищення економічної безпеки індивіда.

Страховання є важливим і необхідним фінансовим методом, що передбачає систему заходів для створення страхових фондів, призначених для повного чи часткового відшкодування збитків страхувальника при виникненні страхових випадків.

Процес роботи фінансово-кредитного механізму соціального партнерства варто розглядати як цілеспрямовану діяльність усіх учасників суспільного відтворення щодо створення соціально-економічної інфраструктури держави на основі науково обґрунтованого розміру фінансових вкладень при різних джерелах фінансування і їхній прогресивній структурі.

Процес роботи фінансово-кредитного механізму соціального партнерства повинен бути організований на принципах системності, забезпечення максимальної керованості, орієнтації на досягнення поставлених цілей, визначення ступеня раціональності централізації управління, забезпечення необхідних інформаційних характеристик управління, зведення до мінімуму зворотно-поступальних дій по горизонталі і вертикалі, максимального виключення впливу суб'єктивних факторів, узгодження процесу в просторі й часі.

Ціннісні орієнтації як системний елемент фінансово-кредитного механізму соціального партнерства характеризують пріоритети розвитку соціальної інфраструктури. До числа найбільш гострих соціальних проблем на сьогодні належать: становлення нових моделей бюджетно-страхової медицини та пенсійного забезпечення, реорганізація житлового господарства.

Різноманітність соціально-економічних потреб, що задовольняє соціальна сфера, перетворило її в найважливішу ланку відтворювального процесу, що спричиняє необхідність асигнування значних витрат суспільних ресурсів на розвиток соціальної інфраструктури і таких, що постійно зростають.

Світовий досвід показує, що, незважаючи на існуючі національні особливості механізму надання, фінансування та кредитування соціальних послуг, загальними його складовими є: система державної підтримки фундаментальної науки; системи освіти, національної культури і мистецтва; максимальне стимулю-

вання дрібного науково-технічного бізнесу, деяких недержавних освітніх структур; розмаїття форм і джерел фінансування та непрямого стимулювання соціальної інфраструктури.

Розширення набору джерел фінансування соціальної інфраструктури не припускає, що державне фінансування буде скинуто з рахунку, тому що тільки держава може виконати функцію забезпечення рівних прав у науковій, освітній і художній творчості й рівних можливостях доступу до досягнень науки, освіти і культури всіх громадян України. Саме тому державі приділяється роль створення необхідних умов для реалізації національної політики в соціальній сфері, яка полягає у фінансуванні певної частини її діяльності, створенні організаційно-економічних умов для реалізації соціальних послуг, визначенні пріоритетів її розвитку, формуванні необхідних для її успішного розвитку інфраструктури і законодавчої бази, здійсненні прямого і непрямого впливу на розвиток не тільки державного, але й частки секторів діяльності соціальної сфери.

Забезпечення стійкого розвитку соціальної інфраструктури, підвищення соціальних гарантій та соціальної безпеки індивіда передбачає постійне вдосконалення та перетворення фінансово-кредитного механізму соціального партнерства, що полягає в пошуку системи таких форм взаємодії держави, спілки підприємців та населення, що адекватно відображають сучасний рівень розвитку й закономірності руху суспільства. Несистемна зміна окремих елементів фінансово-кредитного механізму соціального партнерства, окремих форм та напрямків цієї взаємодії довгострокового, стійкого ефекту не дає, крім того, ці нові форми будуть згодом деформовані і потребуватимуть заміни. Тому одним із найважливіших завдань економічної науки виступає завдання обґрунтування методів удосконалення форм, методик, інструментів регулювання фінансово-кредитного механізму соціального партнерства з метою формування та розвитку соціально орієнтованого суспільства.

На сучасному етапі розвитку в Україні створені законодавчо-правові норми й основні організаційні форми соціального партнерства: прийнято закони, що стосуються інституту соціального партнерства (Закон України "Про колективні договори й угоди", Декрет Кабінету Міністрів України "Про оплату праці", Закон України "Про оплату праці", Указ Президента України "Про національну раду соціального партнерства").

Таким чином, на сьогодні основним завданням інституту соціального партнерства в Україні є наповнення реальним соціально-економічним змістом дій усіх суб'єктів партнерства для того, щоб перетворити їх у реальну економічну, соціальну й до певної міри політичну силу для підвищення рівня соціальної без-

Закінчення таблиці

пеки суспільства та кожного громадянина. Поняття "соціальна безпека" слід розглядати у даному контексті як стан захищеності соціальних інтересів особи та суспільства від таких загроз національній безпеці, які впливають на них. Соціальні інтереси відображають орієнтири та прагнення людини, суспільства, держави до задоволення соціальних потреб щодо безпечної життєдіяльності, суспільно нормального функціонування й соціального розвитку. Потреба у соціальній безпеці з'являється за наявності чинників соціального ризику, які мають різноманітний характер виникнення — соціальний, економічний, політичний, правовий, екологічний, виробничий тощо.

Соціальне партнерство при формуванні соціальної безпеки на макро- та мікрорівнях повинне ґрунтуватися на принципах попередження виникнення та розвитку соціальних ризиків; формування стратегій виживання в кризових умовах; пріоритету захисту соціальних інтересів людини, її життя та здоров'я; координації взаємодії держави, суспільства, громадян при забезпеченні соціальної захищеності; пріоритеті цивілізованих форм розв'язання соціальних конфліктів; інтеграції з міжнародними системами соціального розвитку та партнерства.

Соціальну безпеку членів суспільства на сучасному етапі визначають на основі спільно розробленої Міністерством економіки та Міністерством праці і соціальної політики системи показників, що характеризують матеріальні основи, стан і розвиток рівня життя населення в Україні (таблиця).

Якщо існуючу статистичну систему національних соціальних показників доповнити соціологічними вимірами, то можна буде оперувати більш достовірною інформацією про процеси, які відбуваються в суспільстві, і як результат — формувати науково обґрунтовану державну соціальну політику та оновлювати механізм соціального партнерства.

Таблиця

Система показників рівня соціальної безпеки населення та соціальних гарантій у сфері доходів і споживання

Показник	Основні складові показника
1	2
Узагальнений показник рівня життя населення	Реальні доходи на одну особу. Суспільні фонди споживання на одну особу. Розподіл населення за рівнем середнього сукупного доходу на особу
Індекс вартості життя	Індекс споживчих цін прожиткового мінімуму. Індекс споживчих цін на товари. Індекс споживчих цін на послуги

1	2
Рівень доходів населення	Грошові доходи на одну особу. Середній розмір заробітної плати робітників, службовців, селян Середній розмір стипендій. Середня заробітна плата. Середній розмір пенсій. Натуральні доходи на одну особу
Соціальні гарантії у сфері доходів та споживання	Мінімальний рівень споживання матеріальних благ та послуг. Прожитковий мінімум. Рівень мінімальної заробітної плати. Рівень мінімальних пенсій. Рівень мінімальної соціальної допомоги

Соціальне партнерство щодо забезпечення соціальної безпеки кожного члена суспільства можливе тільки у випадку підвищення ролі особистого трудового доходу при реформуванні системи утримань, що стане базисом для формування нового механізму фінансування і регулювання розвитку соціальної сфери, з одного боку, й одним із факторів – мотиваторів трудової активності — з іншого.

Література: 1. Словарь современных экономических и правовых терминов / Авт.-сост. В. Н. Шимов, А. Н. Тур; [Под ред. В. Н. Шимова и В. С. Каменкова. — Мн.: Амалфея, 2002. — 816 с. 2. Лагутін В. Д. Людина і економіка: соціоекономіка: Навч. посібн. для вузів. — К.: Вища школа, 1996. — 216 с. 3. Мельник А. Ф. Прогнозування і регулювання економічного і соціального розвитку регіону: Навч. посібник. — К.: Атіка, 1992. — 464 с.

*Стаття надійшла до редакції
19.03.2004 р.*

УДК 658.012.45

**Пушкарь А. И.
Пономаренко Е. В.**

КОНЦЕПЦИЯ РАЗВИТИЯ ИНФОРМАЦИОННЫХ РЕСУРСОВ ПРЕДПРИЯТИЯ

На науку часто смотрят как на источник сложности. Фактически наука занята поиском простоты. Наука создает модели для объединения внешне не связанных наблюдений и придает им смысл в более широком контексте.

М. Рубинштейн, А. Фирстенберг. Интеллектуальная организация